

ЕТНО-РЕЛИГИОЗНАТА ДИСКУСИЯ В СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ КАТО АСПЕКТ НА СИГУРНОСТТА НА РЕГИОНА НА ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

*Станислав Станев, доктор по международно право и международни
отношения*

Резюме: *Етническият и религиозният въпрос са предмет на честа дискусия не само в рамките на обществото на Република Северна Македония, но и извън него (включително и особено в България). Значителната албанска общност в държавата, както и фактът, че по-голямата част от етническите албанци изповядват исляма, често е предмет на дискусии дали е налице предизвикателство за сигурността в региона на Западните Балкани, включително и дали има опасност за териториалната цялост на държавата. Значителна част от тези дискусии са чисто политически, имат за цел отпращане на послания към обществото и поради това в тях не намират място важни детайли от въпроса, които са от значение за правилния анализ.*

Ключови думи: *Македония, албанци, православие, ислям, териториална цялост*

THE ETHNORELIGIOUS DISCUSSION IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA AS A SECURITY ASPECT OF THE WESTERN BALKANS' REGION

Stanislav Stanev, PhD in International Law and International Relations

Abstract: *The ethnic and religious issue is a subject of frequent discussions not only within the society of the Republic of Northern Macedonia but also outside it (including and especially in Bulgaria). The country's significant Albanian community, as well as the fact that the majority of ethnic Albanians profess Islam, are often debated as to whether there is a security challenge in the Western Balkans' region, including whether there is a threat to the country's territorial integrity. A significant part of these discussions are purely political, aimed at sending messages to the public and therefore do not contain important details of the issue that are crucial for proper analysis.*

Keywords: *Macedonia, Albanians, Orthodoxy, Islam, territorial integrity*

Увод

След разпадането на социалистическа Югославия Народна

република Македония обявява независимост и поема свой самостоятелен път на държавно развитие. В продължение на повече от 20 години същият е съпътстван от редица външнополитически пречки. Същите са основно от страна на южната ѝ съседка Република Гърция в т. нар. „спор за името“. Спорове има и с България, въпреки че последната е основен геополитически съюзник на Скопие. Младата държава има и редица трудности от „вътрешен“ характер, изразяващи се в напрежението между двата основни етноса, които живеят в нея. Същото е породено от различната визия, която те имат за бъдещето на държавата. Тези процеси ескалират в конфликт през 2001 година, който приключва с т. нар. Охридско споразумение, за постигането на което помощ оказват и САЩ, и Европейският съюз. Скопие декларира твърд път на евро-атлантическа интеграция, но същият е съпътстван от редица проблеми, като тези от вътрешен характер освен с политически се характеризират и с етно-религиозни аспекти. В крайна сметка държавата успява да постигне съгласие със своите съседи (изразяващи се в Договор за приятелство и сътрудничество с България, подписан на първи август 2017 г., и т. нар. „Преспански“ договор, подписан на 17.08.2020 г. в село Нивици – на брега на Голямото Преспанско езеро, което се явява гранично между двете държави) и по този начин се предприемат ефективни стъпки към реализацията на външнополитическите приоритети, като един от тях – членството в НАТО – става факт на 27 март 2020.¹ Взето е и решение за започване на преговорите за присъединяване на държавата към Европейския съюз. Независимо от това във вътрешните работи често са налице спорове, които са именно на етническа и религиозна база. Значителната албанска общност се използва от политици с популистка реторика, които отправят послания, че тя представлява опасност за териториалната цялост на страната. А фактът, че по-голямата част от албанците са мюсюлмани, се използва в контекста на исторически емоции, които в политическата реторика често се проектират върху съвременните отношения именно с цел създаване на страхове, а оттам – и за генериране на електорални симпатии.

Настоящото изложение прави опит за анализ на ситуацията в Република Северна Македония, като процесите се разглеждат от гледна точка както на историята, така и през призмата на етническите и религиозните отношения.

Историческо развитие на (Република Северна) Македония

¹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm.

през XX век²

Македония посреща XX век като част от Османската империя. Съгласно клаузите на Берлинския договор, сложил край на Берлинския конгрес през 1878 г., цялата област Македония е оставена в пределите на Османската империя, като последната е поела задължението да извърши реформите, предвидени с чл. 23 от Берлинския договор. Последното не се осъществява, което е една от многобройните причини за възникването на революционната организация на българите в Македония³, която през 1903 година вдига Илинденско-Преображенското въстание, обхванало огромен ареал – от Охридското езеро до Черно море. Следва да се отбележи, че българите не са единствената народност, която организира въстание в тази част на Османската империя след Берлинския конгрес. През 1909 и 1910 година албанците в Косово вдигат две въстания, а през 1912 година избухва т. нар. Голямо албанско въстание, което се простира на огромна територия, обхващаща значителни части от днешните Косово, Албания и Македония. Макар да нямат пряка подкрепа от българите в Македония, албанците ги възприемат като естествени съюзници в борбата срещу Османската империя. Един от техните лидери – Хасан бей Прищина, в среща с български дипломатически представител предлага създаването на албанско-българска държава в Македония.⁴ Това той аргументира с тезата, че там живеят основно албанци и българи. А основна цел в предложението му е привличане като съюзник

² Историко-географската област Македония се състои от три части: Егейска, която сега е част от територията на Република Гърция; Пиринска – в Република България, и Вардарска – понастоящем Република Северна Македония. В настоящото изложение, отнасящо се до последната, за краткост под Македония, за ще се има предвид именно Вардарска Македония, съответно Вардарска Бановина, когато се разглежда периодът, когато тя е част от Кралство на сърби, хървати и словенци / Кралство Югославия; Народна Република Македония при анализа на социалистическа Югославия и Република Македония / Република Северна Македония след 1991 г., съответно след 2019 г.

³ При създаването си през 1893 година Организацията носи наименованието Български македоно-одрински революционни комитети (БМОРК). През 1902 година като част от политиката по търсене на подкрепа от другите народности, се преименува на Тайна македоно-одринска революционна организация (ТМОРО) и именно под това име вдига въстанието. През 1905 година е следващата промяна на името – Вътрешна македоно-одринска революционна организация (ВМОРО) и след края на Първата световна война приема най-популярното си наименование, Вътрешна македонска революционна организация (ВМРО), чието съкращение до днес се ползва от политически партии както в България, така и в Република (Северна) Македония.

⁴ Георгиев, Георги. Българо-албански политически отношения (1908-1915), Македонски научен институт, София, 2019.

на България, която към този момент се е превърнала в първостепенен фактор на Балканите – военна и икономическа сила.

След края на балканските войни по силата на Лондонския мирен договор Македония спира да е част от Османската империя, а с Букурещкия тя е поделена както следва: Пиринска остава в Царство България, Егейска е присъединена към Гърция, а Вардарска става част от територията на Кралство Сърбия. Това, както и репресивното отношение на сръбските власти към населението в Македония, става причина за две въстания през 1913 година. Първото е Тиквешкото в периода 15-25 юни 1913 година, в областта Тиквеш – района на градовете Неготино и Кавадарци, в рамките на което целта на въстаниците е да се съединят с намиращите се наблизо български войски, но не успяват. Второто е Охридско-Дебърското, избухнало в началото на септември. Същото е съвместно усилие на българите и на албанците в западната част на Вардарска Македония.⁵ Единодействието им предизвиква сериозна масовост на въстаниците, които за кратко време успяват да заемат и установят контрол върху сериозна област. Силният отпор, който дава Сърбия, както и подкрепата на Гърция, съчетана с липсата на тежко въоръжение от страна на въстаниците, става причина за неуспеха на това въстание. А след това с помощта на албанците и през територията на нововъзникналата държава Албания⁶ хиляди хора се спасяват от последвалите репресии от страна на сръбските власти.

В периода на Първата световна война Македония е заета и администрирана от българска гражданска и военна администрация и е част от бойните фронтове в конфликта между Съглашението и Централните сили. С Ньойския мирен договор Вардарска Македония става част от територията на Кралство на сърби, хървати и словенци, преименувано по-късно на Кралство Югославия. Тук тя е част от административна област Вардарска Бановина, в която според официалната политика на Белград (която не се съобразява със самоопределението на населението) живеят „прави сърби“.

По време на Втората световна война Кралство Югославия

⁵ Ташев, Спас. Българските общности в Западните Балкани. Политически процеси и етнодемографски последици (1913-2019). Том I, Орбел, София, 2020, с. 50.

⁶ Албания обявява своята независимост с Декларацията от Вльора от 15/28 ноември 1912 година, когато силите на Балканския съюз, доминиран от Царство България, са подложили Османската империя на силен военен натиск и същата няма възможност да отдели военен ресурс, който да тушира събитията в Албания. Независимостта на Албания е потвърдена с Лондонския мирен договор. Любопитен момент е, че в столицата на България има сериозна албанска общност, която е добре приета, а една от сериозните кандидатури за албанския престол е тази на българския принц Кирил.

първоначално се ориентира към силите на Оста, но впоследствие се преориентира, което става причина за интервенция от страна на Хитлерова Германия, след която Югославия е окупирана. В рамките на тези процеси между Берлин и София е постигнато съглашение, че доскорошната Вардарска Бановина ще се администрира граждански и военно в основната си част от Царство България и в по-малка част от Италия. Македония обаче не става част от българската държавна територия, а решенията извън фактичката администрация се вземат от Германия. Въпросът за териториалната принадлежност е оставен за след края на войната.

След края на Втората световна война Македония става част от социалистическа Югославия (отначало Федеративна народна република Югославия – ФНРЮ, а след това Социалистическа федеративна република Югославия – СФРЮ). Става въпрос за федерация, състояща се от шест републики, една от които е Социалистическа република Македония.⁷

Скопие поема по пътя на своята самостоятелност като част от процесите по разпадане на Югославия. След проведен референдум на 08 септември 1991 г. Македония обявява независимост. Първото официално признание идва на 15 септември 1992 г. от страна на София, а с помощта на България през следващите месеци броят на признанията набъбва, като сред тях и от Руската федерация – постоянен член на Съвета за сигурност на ООН. За последното сериозна лична заслуга има българският държавен глава.⁸

Следващите десетилетия представляват сериозно изпитание за държавата. От една страна, това е (във външнополитическо отношение) заради спора с Гърция, който става причина за търговска блокада на страната, както и за пречки пред членството на държавата в международни организации. От друга страна, Македония граничи с Югославия, която се намира в период на „горещ разпад“, което само по себе си е предпоставка за несигурност. Това до голяма степен е елиминирано с мисията на UNPREDEP. Опитът на Скопие да провежда „нестандартна“ външна политика, изразяваща се в признаването на Тайван, води до негативна реакция от страна на Китай. Последното има като резултат именно непродължаване на мисията на UNPREDEP, което пък поставя нови предизвикателства пред Македония. Ситуацията ескалира в конфликта през 2001 година, който приключва с Охридското споразумение, сключено под егидата на президента и с посредничеството на САЩ и на ЕС.

⁷ През 1946 г. името е променено на Народна република Македония.

⁸ Желев, Желю. В голямата политика, Труд, 1998, с. 164.

Макар и да декларира категоричност в своя основен външнополитически приоритет – членство в НАТО и в ЕС, в много аспекти вътрешната политика на Скопие всъщност дава обратните послания. Част от тях е т. нар. „политика на антиквизация“, която дава нов импулс на спора с Гърция и става причина за неполучаване на покана за членство в НАТО по време на срещата в Букурещ.

Следва да се отбележи, че в това отношение албанската общност в Македония има последователна политика, чийто основен приоритет е именно членството на държавата в НАТО и в ЕС и поради това не се отнася позитивно към тези действия на правителството, които всъщност затрудняват този процес.

В крайна сметка след продължителни протести в Македония се извършва политическа промяна и новото правителство започва активна политика, целяща да неутрализира негативите, натрупани от досегашния курс на страната. Това дава своя резултат. Подписани са дълго обсъжданите договори с България и Гърция, а през 2020 Македония става пълноправен член на НАТО.

Етническа и религиозна картина на Македония

Населението на Македония е приблизително два милиона. Точният брой е трудно да се определи, а като база се взема преброяването, проведено преди почти двадесет години – през 2002 година.⁹ Предвид този дълъг период, както и сериозната емиграция, особено след отпадането на визовия режим за Европейския съюз, тази стойност едва ли е актуална.

Ако се ползва като база цитираното преброяване, около 65 % от населението се определят като македонци; приблизително 25 % са албанците; малко под 4 % турците; около 2 % сърбите. Има и други общности като аромъни (власи), гюпти (наричани още „египтяни“) и т.н. Интересен е въпросът с мюсюлманите. Макар това да е религиозна категория, изразяваща вероизповеданието, в Македония при преброяването се отчита и такава етническа група. Става въпрос за хора, чийто майчин език е различен от албанския и турския. Етносьт „мюсюлмани“ представлява едно своеобразно наследство от СФРЮ, която го въвежда в основния си закон и го включва като категория при преброяванията.

Без актуално преброяване обаче няма как да се направи актуална демографска картина на държавата. Това от своя страна е предпоставка за спекулации, особено с политически мотив. Основна причина за това

⁹ <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaX.pdf>.

е продължаващият години наред демографски прираст на албанците, който значително надвишава този на останалите етноси, включително на доминантния. Същото е повод за политически мотивирани анализи, чиято цел е да се създаде притеснение, което пък в чисто електорално отношение да генерира „патриотичен“ вот и като реакция от страна на албанците – да се консолидира техният вот.

Основна причина за (вече) почти двадесет години провал на провеждане на преброяване е спорът между политиките кога е удачно същото да бъде проведено. Това е така заради значителния брой емигранти, които живеят извън държавата. Огромната част от тях са етнически албанци, които се връщат в определени периоди от годината. Ако преброяването се проведе в такъв момент, техният процент ще се окаже значително по-висок, отколкото ако е по време, в което те са извън държавата. Това пък от своя страна може да даде допълнителни аргументи на едни или други политически сили.

Основните религии в Македония са християнството и ислямът. Тук обаче има редица специфики, които трябва да се имат предвид. Основната част от християните принадлежат към източното православие. Има обаче и католици, униати и протестанти. Основната част от изповядващите исляма принадлежат към сунитския ислям в неговото ханефитско течение. Съществуват обаче и значителни бекташки общности. Става въпрос за едно специфично суфитско течение на исляма.

В етническо отношение основната част от доминантния етнос определят себе си като източноправославни. Сред тях обаче има и католици, униати. Налице са и общности, които имат същия майчин език, но изповядват исляма. Става въпрос не само за мюсюлманите като етнос, но и за така наречените торбешки. Те изповядват исляма именно в неговото сунитско течение.

Огромната част от албанците изповядват ислям, като по-голямата част също са от сунитското течение. Сред тях обаче има и сериозни общности, които изповядват бекташизма. Тук следва да се отбележи, че извън албанския етнос в Македония няма последователи на бекташизма. Сред албанците има и християнски общности, които живеят компактно. Те се намират най-вече в областта около град Гостивар. Любопитен момент е, че значителна част от тях са със славянски имена.

Нормативна уредба на етническите общности в Македония

За разлика от Република България, която предоставя индивидуални права, в Македония е възприет принципът на

колективните. Може да се каже, че това представлява едно своеобразно нормативно наследство от СФРЮ, която като многонационална държава предвижда в своя нормативен ред възможност за колективни права.

В преамбюла на основния закон на страната, приет през ноември 1991 година, освен „македонскиот народ“ изрично се посочват албанците, турците, власите и ромите. Отбелязано е, че има и други националности, които живеят в Македония. Интересно е да се отбележи, че една по-малка общност като власите са изрично посочени за сметка на други, които са по-многобройни, като например сърбите и босненците.

Член девети от конституцията на страната посочва, че гражданите на Македония имат равни права, независимо от пол, раса, национално и социално „потекло“, политическа и религиозна принадлежност, имуществено или обществено положение. Всички те са равни пред законите.

Важно отношение към правата на етническите общности има Охридското рамково споразумение, постигнато на 13 август 2001 година.¹⁰ Със същото, сключено под егидата на държавния глава и с посредничеството на САЩ и Европейския съюз, се слага край на споменатия по-горе етически конфликт. Споразумението е подписано между двете основни политически партии към онзи момент: ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ и от лидерите на албанските партии към онзи момент – Демократичната партия на албанците (ДПА) и Партия на демократичния просперитет. В преговорите, предхождащи сключването на това споразумение, не участват представители на т. нар. АНО (Армия за национално освобождение), чиито членове са в основата на въоръженото стълкновение. Няма представители и на Република Албания. Всичко това води до извода, че Охридското споразумение представлява по-скоро вътрешнодържавен политически документ, с който основните политически сили правят опит да излязат от създалата се конфликтна ситуация. Именно липсата на представители на АНО показва нежеланието на представителите на албанските политици в Македония да бъдат свързани с проявите на насилие. Липсата на представител на албанската държава пък е индикация за това, че подписването на документа не следва да се приема като индикация за териториални претенции от страна на Тирана или за каквато и да било опасност за териториалната цялост на Македония.

Важен момент в текста на Охридското споразумение е чл. 6, отнасящ се до използването на езиците. По-конкретно чл. 6.5 посочва,

¹⁰ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/framework_agreement_ohrid_130801_en.pdf.

че всеки език, който се използва от поне 20 % от населението на държавата, може да бъде възприеман за официален. А в общините, в които поне 20 % от населението принадлежат към етническо малцинство, неговият език (на това малцинство) може да бъде използван в администрацията. Прави впечатление, че тук не се дефинира като такъв език албанският, а всеки език, който се използва от поне 20 % от населението. Към момента на подписване на споразумението и досега единствено албанският език отговаря на това изискване. Все пак, предвид липсата на изрично посочване, се дава възможност и на други общности да започнат да използват своя език в официалните отношения в рамките на общината, в която живеят. Прави впечатление, че по отношение на международните отношения подписаните Охридското споразумение се съгласяват, че официален за държавата ще бъде конституционният език. Интересен момент от това споразумение е текстът на чл. 7, който позволява на местните власти да изложат до официалните символи на Македония такива, които изразяват националната идентичност на мнозинството от населението, живеещо в съответната община.

Самото Охридско споразумение няма характера на нормативен документ съгласно вътрешната правна система на Македония: не е прието от Народно събрание или от друг държавен орган; гражданите не могат да се позоват директно на него при упражняване на своите права; няма предвидени санкции от неприлагането му. Документът обаче задава направленията на развитие на законодателството на Македония по отношение на правата на отделните етнически общности и подписаните го се задължават да имплементират неговите основни положения в Конституцията и законодателството на държавата. Това се случва с конституционните изменения от 16 ноември 2001 г.¹¹

Свободата на вероизповеданието е гарантирана с чл. 19. Посочено е, че всички вероизповедания са равни пред закона. В първоначалния текст на Конституцията Македонската православна църква е посочена изрично, за разлика от останалите. Тук може да се направи паралел с Конституцията на Република България, която възприема същия принцип на равенство, но в чл. 13, ал. 3 посочва, че *традиционна* религия в България е източноправославното изповедание. С изменението от 2001 година към Македонската православна църква са добавени още *„Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-Методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи“*. Прави

¹¹ <https://sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/Odluka%20za%20proglasuvanje%20na%20amandmanite%20IV-XVIII%20na%20Ustavot%20na%20RM.pdf>.

впечатление, че тук отделните течения на християнството (православие, католицизъм и протестантство) са изброени отделно, докато по отношение на мюсюлманите общността е дефинирана консолидирано, въпреки че (както беше посочено и по-горе) сред мюсюлманите в Македония освен сунитите има и бекташи.

Отношения между отделните общности в контекста на евроатлантическата интеграция на Македония

Възприетият принцип за предоставяне на колективни права (коментирани по-горе) има като резултат формиране на политически партии не само на идейна, но и (включително и особено) на етническа основа. Свои политически партии, базирани на етническа основа имат албанците, сърбите, турците, ромите, босненците (бошняците), власите (арумъните). Своя партия имат и мюсюлманите, чийто майчин език е официалният конституционен език на държавата.¹² Разбира се, това не означава, че в партия на една етническа общност нямат право да членуват представители на други етноси.

Конкретно по отношение на албанците: те имат общо четири парламентарно представени партии: Демократичната партия на албанците (ДПА), Демократичния съюз за интеграция (ДСИ/ДУИ), Алиансът на албанците¹³ и БЕСА.

Съществуването на албански партии и тяхното участие в управлението на страната често се използва в политическата реторика на опозиционни политици. Чрез популистки послания те се стараят да натрупат електорална симпатия. Най-често използваното послание е, че тъй като албанската общност е многобройна, има опасност да се стигне до вътрешнодържавен конфликт, който да има като резултат дезинтеграция на държавата. Другият аспект, който се коментира в тази връзка, е, че предвид сериозната раждаемост в рамките на албанската общност е възможно за непродължителен период да се получи сериозна промяна на демографската картина. Тези послания нерядко се възприемат от широки кръгове на обществото и стават причина за широки дискусии, а нерядко и за напрежения между различни обществени и / или етнически групи. Като пример може да бъде посочен т. нар. Случай „Монструм“ (чудовище). Става въпрос за масово убийство край Смилковското езеро, което се намира край Скопие. През 2012 година в навечерието на православния Великден са убити петима

¹² <http://www.pei.org.mk/>.

¹³ Алиансът на албанците възникна като политическо движение за реформа на ДПА, но впоследствие пое по самостоятелен път на развитие.

души. В обществото бързо набира популярност тезата, че убийците са етнически албанци, а самото престъпление е извършено по етно-религиозни причини. Разследването и последващият съдебен процес преминават при засилен медиен и обществен интерес, произнесени са тежки присъди. Последните се приемат негативно от албанската общност, тъй като те смятат, че същите са мотивирани от засиления полицейски натиск върху съдебния състав, който разглежда делото. Въпреки сериозното напрежение, което се генерира, то не довежда до етнически конфликт. Не предизвикват такива и инцидентът в полицейския участък в село Гошинце, при който същият е превзет от група албанци, членуващи в неустановена група. Сериозни последици за гражданския мир няма и престрелката в квартал Дива населба в град Куманово.

Част от посочените по-горе дискусии е т. нар. Тиранска платформа. Става въпрос за среща, която се провежда в Тирана, на която в присъствието на албанския премиер Еди Рама представители на албанските партии в Македония приемат съвместна платформа, отразяваща тяхната визия за начина, по който те смятат, че трябва да се развива държавата. Видно от текста на тази платформа, същата не цели дезинтеграция на Македония. Тя може да се определи като загриженост от страна на албанската общност за развитието на държавата и по-конкретно – за реализацията на приоритетите, които те смятат за важни – членството в НАТО и в ЕС. Не на последно място, териториалната дезинтеграция на Македония, посредством отделяне на територии, компактно населени с албанци, не е възможно и поради редица причини, които рядко се обсъждат при политическите дискусии. Частта от държавата, в която преобладаващо живеят етнически албанци, граничи с Албания, с Косово и отчасти със Сърбия (региона на Куманово). Присъединяване на територия към Албания е нереалистична прогноза. Тирана отдава сериозно значение на своята интеграция в ЕС и една авантюра, каквато би представлявал опитът за териториално разширение в източна посока за сметка на друга държава, ще бъде пагубно за европейската перспектива на държавата. Отцепване на територия и присъединяване на същата към Косово е още по-малко вероятно. Прищина се бори за своето международно признание и не може да си позволи такъв риск. А присъединяване към Сърбия е съвсем нереалистично. Същата е и ситуацията с евентуалното самостоятелно обособяване: от една страна, такава територия ще се намира в невъзможност да осъществява комуникация със съседни държави, предвид посочените по-горе причини. А още по-малко вероятно е да получи подкрепа от някоя от тях. Отделно силите за сигурност на Македония биха били сериозно и непреодолимо препятствие пред

такива опити.

Реално отношенията между отделните етноси в Македония започват да се изместват от етническа на чисто политическа основа. Т.е. започва да се появява тенденция в някои региони, където вотът традиционно е чисто етнически, избирателите да започнат да залагат на политическите аргументи. Като такъв пример може да се посочи мястото, което беше център на конфликта от 2001 г. – Арачиново. През следващите години то започва да се оформя като своеобразен „бастион“ на албанската партия Демократичен съюз за интеграция, като вотът е чисто етнически. На изборите през 2016 г. водената от СДСМ коалиция печели изборите за сметка на досегашния традиционен победител.¹⁴ Част от горните процеси на политическа дифузия между етническите партии е коалицията между албанската партия БЕСА¹⁵ и СДСМ за изборите през 2020 година.¹⁶ В продължение на това лидерът на СДСМ поема ангажимент, че ще изкара три години от мандата, а последната начело на правителството ще бъде етнически албанец.¹⁷

След като Македония стана член на НАТО, най-голямото предизвикателство пред Скопие е започването на преговори за членство в ЕС. Дълго време, предвид непоколебимата позиция от страна на Гърция, това не беше възможно. Оптимизмът за европейската перспектива на Македония (както и на всички държави от Западните Балкани) идва с българското председателство. Същото обявява като един от своите основни приоритети именно Западните Балкани и тяхната евроинтеграция¹⁸. За периода на същото България полага огромни усилия за всички държави от този регион, включително и особено за Македония. В крайна сметка с т. нар. „Софийска декларация“, приета на 17 май 2018 година¹⁹ Европейският съюз показва своята ангажираност към този регион на Европа.

Като една от пречките, които се поставят пред началото на преговорите за Скопие, е историческият спор с България. Двете страни

¹⁴ <https://rezultati.sec.mk/Parliamentary/Results?cs=mk-MK&r=r&rd=r1&eu=3&m=All&ps=All>.

¹⁵ БЕСА – на албански означава дадена дума. Съгласно албанското обичайно право – т. нар. Канун на Лека Дукагини, чието приложение е с повече от 500 години история и продължава да има значение и днес, бесата е една от най-големите ценности в албанското общество. Партията БЕСА участва за пръв път на изборите през 2016, когато има самостоятелно участие и получава пет мандата – към тогавашния момент, колкото други две албански партии – Алианс на албанците и ДПА.

¹⁶ <https://www.mediapool.bg/sdsm-na-zaev-i-albanskata-partiya-besa-formiraha-predizborna-koalitsiya-news304017.html>.

¹⁷ <https://www.24chasa.bg/novini/article/8910399>.

¹⁸ <https://eu2018bg.bg/bg/28>.

¹⁹ https://www.consilium.europa.eu/media/34777/sofia-declaration_bg.pdf.

имат подписан и ратифициран споменатия по-горе Договор за добросъседство, приятелство и сътрудничество, в който се ангажират да разрешат този спор. За тази цел е създадена историческа комисия между двете държави, която има за цел да обсъди и да изчисти спорните въпроси. Подходът на тази комисия би следвало да е чисто научен – нейните решения да са направени на база на научни изводи, които пък да бъдат основани на исторически извори и документално потвърдени факти. Макар и първоначално да има положителни стъпки като съгласие по въпроса за Кирил и Методий и цар Самуил, впоследствие се стига до „задънена улица“. За почти година (след ноември 2019 г.) комисията не заседава поради нежелание от страна на учените от Македония.²⁰ Те обясняват това с изборите.²¹ Горното е индикация, че тази комисия няма потенциал да разреши споровете. Това е така, тъй като очевидно за учените от македонска страна са налице и други причини, освен установяване на историческата истина, които са от чисто политически характер. Това, както и цялостният подход на членовете на комисията от македонска страна е причина за реакция от българска страна. София заявява, че е възможно нежеланието на Скопие да изпълни сключения договор да има като резултат отлагане на началото на преговорите. В този контекст външният министър на Македония, който е етнически албанец, отново повдига въпроса за това, от македонска страна в смесената историческа комисия да бъдат включени и представители на албанската общност.²² Тъй като етническите албанци в Македония не са емоционално ангажирани с историческия спор и доколкото същият няма политическа стойност за избирателите на албанските партии, това се явява една добра възможност за излизане от задънената улица. Идеята на македонския външен министър представлява едно своеобразно продължение на концепцията на Тиранската платформа, която също настоява за включване на етнически албанци в преговорния екип с България. И макар междуременно да беше сключен Договор за добросъседство, приятелство и сътрудничество, проблемите пред реалното изпълнение на същия правят актуален този въпрос.

Заклучение

²⁰ <https://news.bg/bulgaria/makedoniya-ednostranno-prekratila-razgovorite-za-obshtata-ni-istoriya.html>.

²¹ <https://news.bg/politics/balgaro-makedonskata-komisiya-zatsikli-chaka-izborite-v-makedoniya.html>.

²² <https://trud.bg/%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BD%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B1%D0%B5%D0%B7-%D0%B0%D0%BB%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B5-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0/>.

Анализът на изложеното по-горе води до няколко извода:

1. Отъждествяването на албанската общност с мюсюлманите в Македония е неоснователно:

- Сред албанците има и изповядващи други религии; самите албанци мюсюлмани принадлежат към два отделни клона на исляма: сунизма (в ханефитското му течение) и бекташизма;

- Сред македонските граждани има и други мюсюлмани, освен албанците: турци, т. нар. торбешки, роми и т.н.

2. Албанската общност не е консолидирана в политическо отношение – в *Собранието* (националният парламент) има четири албански политически партии, които не се намират в коалиция помежду си. Напротив, в немалко аспекти те са в политическо противоречие.

3. Вероятността от дезинтеграция на Македония с участие на албанската общност, не е очаквана:

- Присъединяване към Албания и Косово е изключено, а така също и отделяне и обособяване на част от територията на Македония, населена с албанци;

- Въпреки напрежението, което понякога ескалира, в Македония няма условия за етнически конфликт.

4. Албанската общност в Македония има като основен приоритет членството на държавата към НАТО (вече постигнато) и присъединяването към Европейския съюз, което пък само по себе си е предпоставка за сигурност.